

Д. Я. ТЕЛЕГІН, Г. О. САМЕСЬКО

Обстеження археологічних пам'яток в долині р. Сугукля

Побережжя р. Сугукля, правої притоки р. Інгул, в межах Бобринецького району Кіровоградської області за останні роки (1975—1980) стало об'єктом частих археологічних розвідок*. Під час розвідок виявлено багато знахідок різних епох, серед яких, мабуть, найбільш цікавими є крем'яні вироби, більшість яких може датуватися крем'яним віком. Трапилися вони в кількох місцях, зокрема поблизу сіл Піщане, Мала Друкова, Свердлове та ін.

У 1981 р. місцезнаходження обстежено авторами.

с. Піщане. Знахідки виявлено в 1975 і 1980 рр., на правому березі р. Сугукля, на висоті 2 м над літнім урізом води. Відслонення берега, що інтенсивно розмивається весною, складається із супіска з включенням гальки. Далі від річки берег підвищується, де простежено виходи граніту. Знахідки кременю зібрано на смузі розмиву протягом 40—50 м вздовж ріки.

Всього знайдено тут 34 кремені, серед яких рубильце, скреблоподібне знаряддя, нуклеус, три пластини з ретушшю, решта — відщепи. Крем'яна сировина різнобарвна і неоднакової якості, частина має патину і сліди обкатаності.

Рубильце невеликих розмірів довжиною 6,5 см. Виготовлене з жовтого кременю шляхом двобічного оббивання. Формуючі сколи, однак, покривають не всю поверхню виробу: в районі п'ятки є залишки кірки жовна (рис. 1, 4). Скребло виготовлено з відщепу, кремій чорного кольору. Ріжучий край знаряддя сформований глибокою ретушшю (рис. 2, 6). Нуклеус великих розмірів з того самого чорного кременю, що й скребло. Він одноплощадковий зі слідами паралельного сколювання пластин, площадка має сліди підправки (рис. 1, 2). Три пластини з ретушшю виготовлено з різних гатунків кременю. Вони масивні й погано огранені. Дві покриті товстим шаром патини (рис. 1, 5), одна — без неї (рис. 1, 3).

Колекція кременю неоднорідна: наявність знарядь у вигляді рубильця, скребла і грубих пластин з товстим шаром патини, очевидно, вказує на досить давній вік знахідок. Загалом матеріали з Піщаного слід датувати кінцем мустьєрської епохи — початком пізнього палеоліту.

м. Бобринець. На правому березі р. Сугукля, в 4 км вище від місцезнаходження Піщаного в аналогічних топографічних умовах, лише дещо вище (6 м) виявлено понад 30 оброблених кременів. Площа знахідок 15×20 м.

Кремій також різнобарвний. Всього зібрано 27 виробів, серед них двоплощадковий прямо-косозрізаний нуклеус (рис. 2, 1), кінцевий скребок на відщепі (рис. 2, 4), три пластини з ретушшю (рис. 2, 2, 3), пластинчастий відщеп з краєвого ретушшю та відщепи. Матеріали, мабуть, датуються фінальним палеолітом.

с. Мала Друкова розміщено на плато високого правого берега р. Сугукля 8—10 км від неї. За селом на лівому березі ставка в ярку глибиною до 2,0 м, стінки якого складаються з відкладів жовтої

* Розвідки проводилися місцевими краєзнавцями Г. О. Самеськом, В. І. Кабанцем, Г. О. Лашкулою.

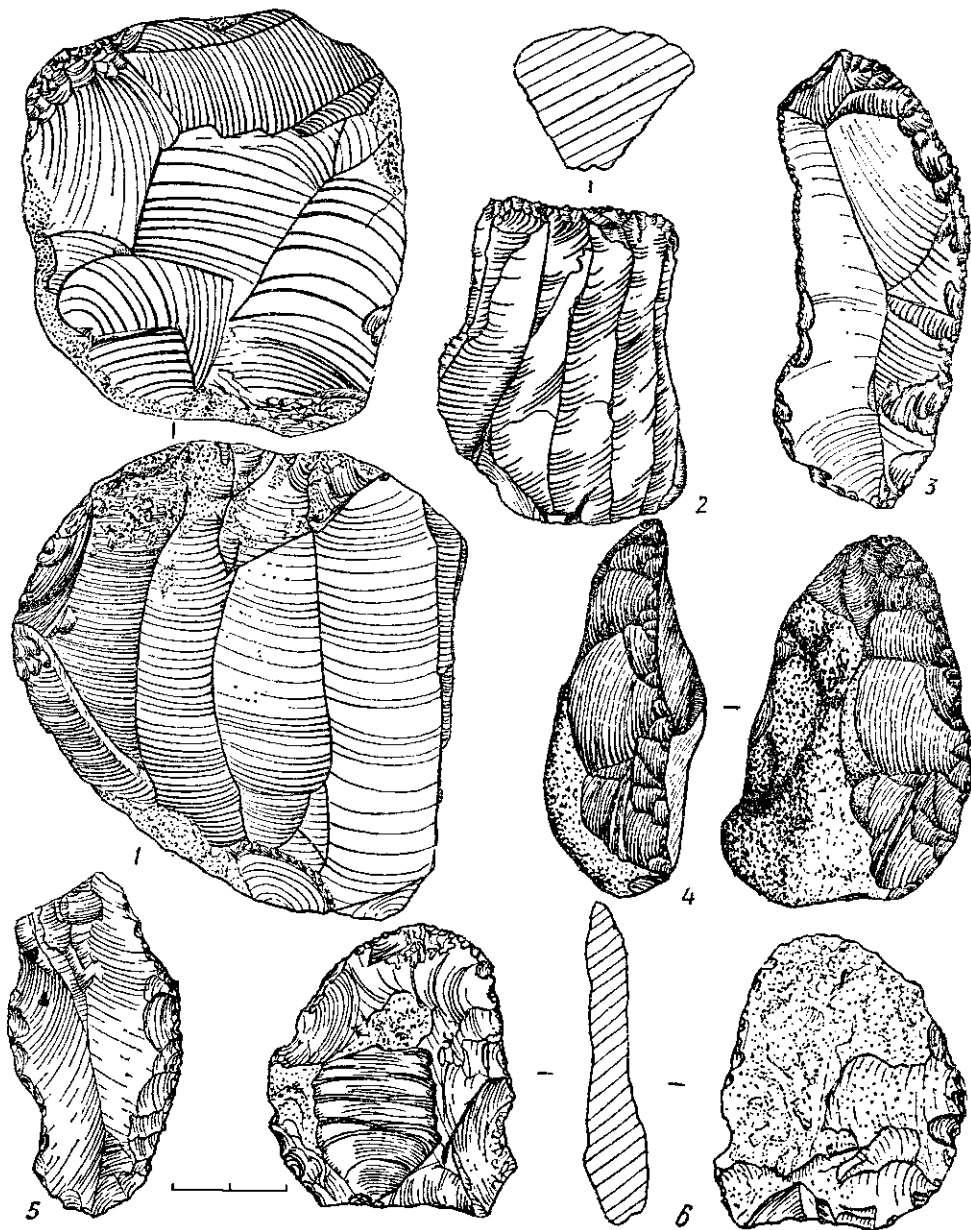

Рис. 1. Крем'яні вироби зі стоянки Піщана.

глини, зверху перекритої чорноземом, виявлено кілька крем'яних виробів. Серед них два конічні нуклеуси та великий скребок на відщепі неправильної форми з круговою ретушю (рис. 2, 7). Нуклеуси одноплощинкові конічні зі слідами зняття рівних пластин. Один із них однобокий в поперечному перетині (рис. 2, 5), інший округлий (рис. 2, 6).

Знахідки можуть датуватися фінальним палеолітом — раннім мезолітом.

с. Сverdлово. Знахідки зібрано поблизу ставка, створеного на безіменній річці, що витікає із села і десь через 10—12 км впадає в р. Сугуклею з лівого її боку. На площі 3—4 м² трапилося значне скупчення великих відщепів і уламків кременю. Всього зібрано близько 600 кременів. Аналогічні знахідки, а також окремі нуклеуси (рис. 2,

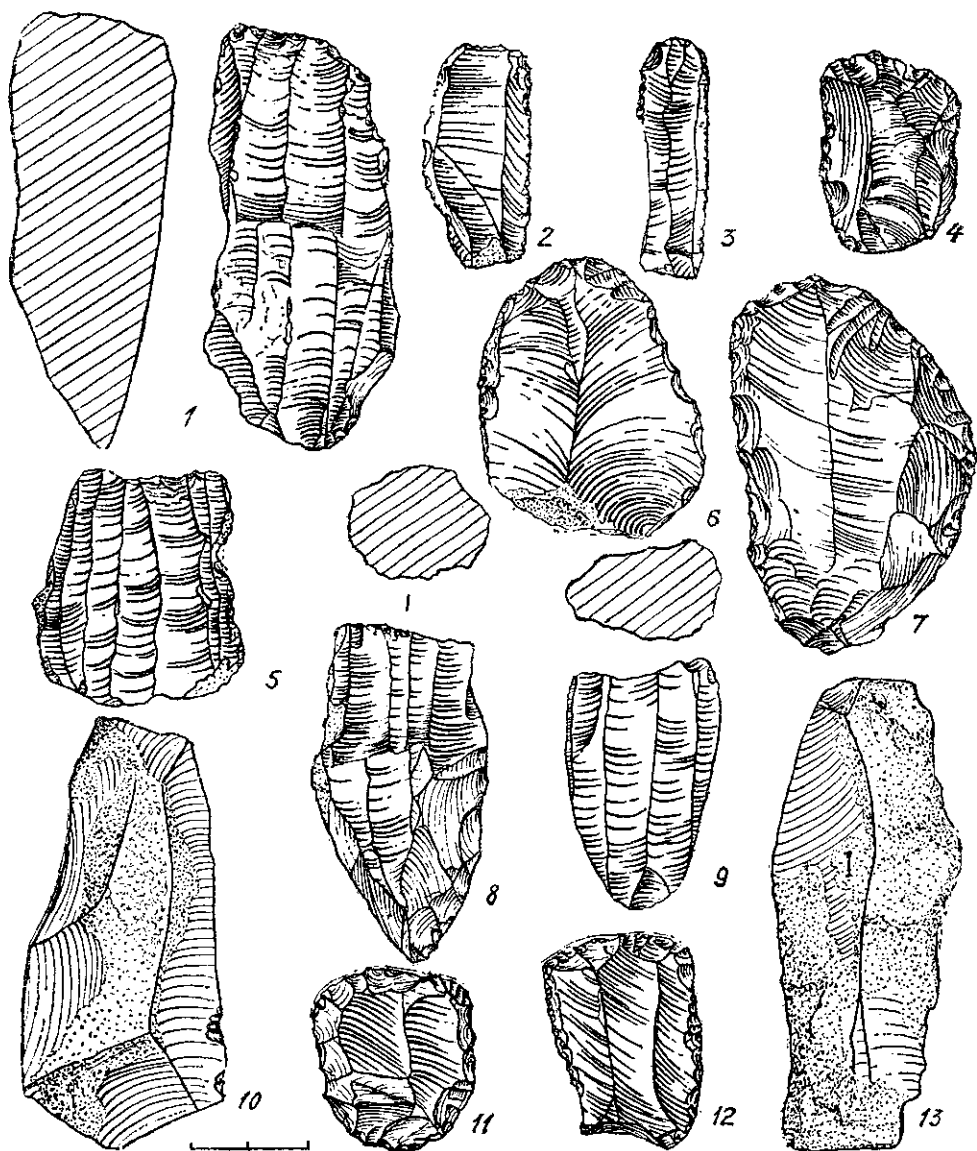

Рис. 2. Крем'яні вироби із стоянок в долині р. Сугукля:
1—4 — Бобринець, Півострів; 5—7 — Мала Друкова; 8—13 — Свердлово.

8), великі неправильні пластини (рис. 2, 10, 13) і кілька скребків (рис. 2, 11, 12) на відщепах трапляються на ріллі і вище по схилу тераси на протязі 350—400 м.

Крем'янь однорідний світло-сірого кольору з розколотих невеликих жовен з пористою поверхнею. Відщепи різних розмірів, довжиною від 5,5 до 14 см. Пластини відщепоподібні широкі й товсті, великих розмірів. Складається враження, що тут ми маємо справу з майстернею по виготовленню крем'яних знарядь, можливо також палеолітичного часу. Очевидно, десь поблизу в давнину мали місце виходи крем'яної сировини, які в наш час відшукати не вдалося.

Крім описаних вище місцезнаходжень в басейні Сугуклі, окремі крем'яні вироби виявлено також поблизу сіл Софіївки та Богданівки Компаніївського району (округлий скребок, виготовлений з відщепу, ножеподібні пластини).

Знахідки крем'яних виробів свідчать про те, що долина Сугукля була заселена людиною ще наприкінці раннього палеоліту. Досі відомостей про пам'ятки епохи палеоліту з цього району степової України не були відомі. Виявлені пункти, безперечно, доповнюють дані про палеолітичну епоху Північного Причорномор'я, а знайдені матеріали будуть використані в створюваному краєзнавчому музеї м. Бобринець.

Д. Я. ТЕЛЕГІН, Г. А. САМЕСЬКО

Обследование археологических памятников в долине р. Сугукля

Резюме

На побережье р. Сугуклей, правого притока р. Ингул, в границах Бобринецкого района Кировоградской области за последние годы обнаружено много находок разных эпох. Выделяются кремневые изделия, которые можно датировать каменным веком.

Находки кремневых изделий свидетельствуют о том, что долина Сугуклен была заселена человеком еще в конце раннего палеолита.

В. Г. БОРОДУЛІН

Залізоплавильний горн із Старого Салтова

Залишки залізоплавильного горна¹ було виявлено навесні 1970 р. в урвищі берега Печенізького водосховища на південний схід від с. Старий Салтів Вовчанського району Харківської області. Великі шматки стінок горна відкрилися на глибині 0,35 м внаслідок руйнування берега водами водосховища, тому невеликий культурний шар на місці знахідки і в селищі, яке до нього прилягає, дуже пошкоджений.

Значна кількість великих уламків стінок горна дала можливість зробити його повну реконструкцію (рис. 1).

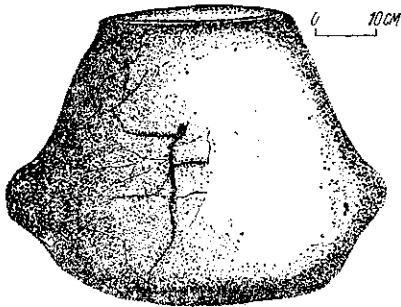

Рис. 1. Реконструкція загального вигляду залізоплавильного горна.

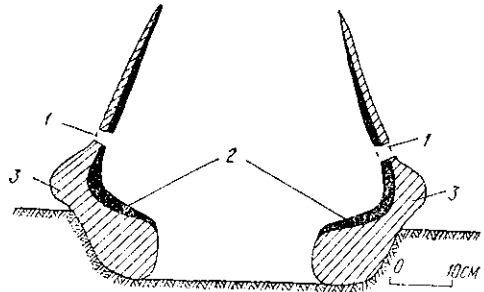

Рис. 2. Розріз залізоплавильного горна.

Під час розчистки та розбирання вдалося з'ясувати, що сиродутний горн мав наземну конструкцію; він майже увесь знаходився на поверхні і лише частина була заглиблена приблизно на 8—10 см у землю. Нижня частина горна була в плані еліпсоподібною, витягнутою з північного сходу на південний захід. У розрізі він мав трапецієподібну форму (рис. 2).

Стінки горна виготовлено із темно-сірої, добре випаленої глини, зі значними домішками піску. Середня товщина стінок біля основи горна становить 5—7 см. Доверху її товщина значно зменшується: на висоті 0,25 м вона дорівнює 3—3,5 см, а в самій верхній частині, біля горловини, товщина стінки становить близько 1 см.